

بررسی وضعیت و چالش‌های کنونی بخش کشاورزی

در سهرین زنجان (شهرستان زنجان)

Study of Current Condition and Challenges of Agricultural Sector in Sohrein of Zanjan Province (Zanjan Province)

Aeizh Azmi¹

آئیژ عزمی^۱

Received: 11/02/2013

Accepted: 14/08/2014

پذیرش: ۹۳/۰۵/۲۳

دریافت: ۱۳۹۱/۱۱/۲۳

چکیده

Abstract

Agricultural Sector affects on many people's lives and its development and deterioration play an important role in farmers'. Therefore most specialists and researchers tend to study the agriculture and its effects. This research is going to study the conditions and challenges that the farmers face in Sohrein village. This research is a descriptive-analysis one using questionnaire to collect data. Its sampling method is systematic random and both interview and observation have been used to collect data. The results show that there are some problems in Sohrein agriculture such as not using the modified seeds, blended fertilizers and weak academic knowledge and little attention to the promoters. But farmers' illiteracy and low-literacy and unwillingness to adopt new patterns of farming make the agriculture evolution difficult. The results of the research indicate lack of researchers' attention to the location conditions for holding training classes. Finally, the findings caused by correlation coefficient of Phi and Cramer suggest large-scale farmers tend to accept the promoters' recommendations and Agricultur Jihad.

بخش کشاورزی در زندگی گروه کثیری از مردم تأثیرگذار است و توسعه یا عدم توسعه یافتگی آن نقش مهمی در زندگی کشاورزان می‌گذارد. به همین دلیل متخصصان و محققان به تحقیق بر روی کشاورزی و اثرات آن تمایل نشان می‌دهند. این مقاله به بررسی وضعیت و چالش‌های پیش روی کشاورزان در سهرین می‌پردازد. این مقاله، توصیفی-تحلیلی است و از ابزار پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده می‌کند. روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک بوده و از ابزار مصاحبه و مشاهده برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که کشاورزی در روستای فوق‌الذکر با مشکلاتی همچون عدم استفاده از بذرهای اصلاح‌شده، عدم استفاده از کودهای تلفیقی و همچنین ضعف دانش علمی و بی‌توجهی به توصیه‌های مروجین است. علاوه بر این، بی‌سوادی و کم‌سوادی کشاورزان و عدم رغبت به پذیرش الگوهای جدید زراعی نیز مزید بر علت شده تا تحول در کشاورزی با مشکل روبرو شود. همچنین نتایج تحقیق حاکی از عدم توجه محققان به شرایط مکانی برای برگزاری کلاس‌های آموزشی است. در نهایت یافته‌های ناشی از ضریب همبستگی فی و کرامر نشان می‌دهند کشاورزان بزرگ‌مقیاس تمایل بیشتری به پذیرش توصیه‌های مروجان و جهاد کشاورزی دارند.

Keywords: farmers' tendency, Zanjan County, promoters, large-scale farmers, Sohrein

کلید واژگان: تمایل کشاورزان، شهرستان زنجان، مروجان، کشاورزان

بزرگ مقیاس، سهرین

1. Assistant professor of Geography and rural planning, Geography Department, Razi university Kermanshah, (a.azmi@razi.ac.ir)

۱. استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه رازی کرمانشاه (نویسنده مسئول). (a.azmi@razi.ac.ir)

مقدمه

بخش کشاورزی در ایران همواره اهمیت به سزایی داشته است. علی‌رغم تحولات صورت گرفته هنوز بخش کشاورزی جایگاه خود را در کشور حفظ نموده است و کشاورزان بخش قابل توجهی از فعالیت‌های کشاورزی را بر عهده گرفته‌اند. این مسئله خواه ناخواه موجب شده کشاورزی اهمیت به سزایی در معیشت کشاورزان پیدا کند. تغییر و تحولات صورت گرفته در بخش کشاورزی بر کل کشور و نیز بر معیشت کشاورزان تأثیر گذاشته است و همین امر توجه متخصصان و صاحب نظران را به کشاورزی معطوف کرده است.

سهرین زنجان از جمله مناطقی است که به مدد برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در زمینه توسعه خدمات رفاهی و آموزشی از قبیل مدرسه، بیمارستان و مراکز بهداشتی به رشد قابل توجهی دست یافته است. در عین حال سازمان جهاد کشاورزی نیز توجه خود را به سمت توسعه دوره‌های آموزشی و ارائه خدمات مختلف و متنوع کشاورزی معطوف کرده است تا بتواند همپای دیگر بخش‌ها، موجب توسعه بخش کشاورزی شود. سهرین از امکانات اقلیمی خوبی برخوردار است و این عامل سبب شده پتانسیل‌های لازم برای توسعه بخش کشاورزی را داشته باشد. با این همه سهرین زنجان همچون بسیاری از مناطق کشور نتوانسته از پتانسیل‌های خود به خوبی بهره‌برداری کند و دارای مشکلات خاص خود می باشد. برنامه‌های آموزشی چندان موفقیت‌آمیز نبوده و علی‌رغم استقبال خوب مردم نتایج ملموسی به بار نیاورده است و کشاورزان نیز تمایل چندانی به بهره‌گیری از یافته‌های خود نشان نداده‌اند. این موضوع کمابیش در بسیاری از مناطق کشور مطرح است و متأسفانه با وجود سرمایه‌گذاری در بخش‌های آموزشی و خدماتی موفقیت چندانی حاصل نشده است. نتایج این بی‌توجهی، در سطح پایین بازده و راندمان کشاورزی کاملاً مشهود است. با توجه به آنچه گفته شد و تلاشی که در این تحقیق انجام می شود، با هدف بررسی وضعیت بخش کشاورزی و مشکلات آن در سطح سهرین انجام شده است تا بخشی از مشکلات موجود را شناسایی کند و جهت رفع مشکلات مربوطه راه حل مناسبی ارائه شود.

پیشینه تحقیق

در دیدگاه‌های جدید توسعه، اولویت با بخش کشاورزی است (Katsori:2000). در مطالعه‌ای که درباره نواحی روستایی شهرستان اصفهان صورت گرفت، مشخص شد که هر گونه فعالیت توسعه اگر با کشاورزی منطبق نباشد، موجب گسترش و تعمیق تغییرات ساختاری و کارکردی منطقه، رشد شهرگرایی و فاصله گرفتن مردم روستایی از کشاورزی خواهد شد (Nori, et al:2006). همچنین می‌توان گفت که کشاورزی در توسعه روستایی و در ابعاد اساسی توسعه، فرصت‌های متنوع اشتغال، افزایش ثبات اقتصادی در سطح روستا و منطقه، بهبود زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی، توسعه خدمات اجتماعی و توسعه صنایع جنبی کشاورزی نقش به سزایی دارد (European Commision:2001). از این رو به منظور توسعه کشاورزی باید استراتژی مناسبی در راستای گسترش روستایی اتخاذ کرد (Desai:1999).

در تحقیقی که در مناطق روستایی استان اصفهان انجام شد، این نتیجه حاصل شده است که سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی به میزان ۴۰ درصد است که مقدار قابل ملاحظه‌ای است. همچنین توسعه روستایی سهم ۲۰ درصدی را در توسعه کشاورزی دارد (Nori and et.al:2008:263-275).

در همین رابطه در مطالعه‌ای به تعیین نوگرایی کشاورزان گندم‌کار فارس در پذیرش تکنولوژی‌ها و نوآوری کشاورزی پرداخته شد و نتایج آن حاکی از وجود رابطه مثبت میان سطح سواد کشاورز، سطح سواد اعضای خانوار بالای ۱۲ نفر، میزان تولید و اندازه مزرعه با نوگرایی است (Karami:1989).

با بررسی سازه‌های مؤثر بر پذیرش فناوری‌های کشاورزی این نتیجه حاصل شده است که روابط مثبتی میان سطح تحصیلات رسمی و غیررسمی، مشارکت اجتماعی، عملکرد، دسترسی به منابع اطلاعاتی و پذیرش تکنولوژی‌های نو وجود دارد و این درحالی است که تعداد اعضای خانوار رابطه منفی با پذیرش نوآوری داشته است (Jahan Nama,2001,237-258).

در مطالعه دیگر در بنگلادش این نتیجه حاصل شد که سن، سطح تحصیلات رسمی، اندازه مزرعه، درآمد و میزان کاربرد و دسترسی به رسانه‌های ارتباط جمعی رابطه مثبت معنی‌داری با

گندم و میزان استفاده از اطلاعات و فناوری های نوین رابطه مستقیم با احتمال پذیرش برنامه های ترویجی از سوی کشاورزان نمونه مورد مطالعه دارد (Tabarraei, et al., 2009:68-59).

وضعیت اقتصادی افراد در جلب مشارکت آن ها موثر است. این بدین معنا است که افرادی که زمین های زراعی و واحدهای دامی بیشتر و در نتیجه میزان درآمد بالاتری دارند تمایل بیشتری به مشارکت در توسعه کشاورزی و برنامه های ترویجی نشان می دهند (Ertiaei:2009:31).

روش تحقیق

روش این تحقیق توصیفی و تحلیلی است. جمع آوری اطلاعات آن از طریق ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. همچنین در این تحقیق، برای جمع آوری اطلاعات از مصاحبه سیستماتیک و مشاهده و نیز برای جمع آوری پیشینه تحقیق از مطالعه کتابخانه ای و جستجوهای اینترنتی در منابع داخلی و خارجی استفاده شده است. روش نمونه گیری بر اساس نمونه گیری سیستماتیک بوده و حجم نمونه نیز بر مبنای یک سوم از کشاورزان سهرین به تعداد ۳۲ خانوار تعیین شده است. در این مقاله برای ترسیم نمودارها از نرم افزار Exel و برای انجام آزمون همبستگی ها از نرم افزار Spss و برای ترسیم نقشه منطقه از نرم افزار ARC GIS استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه

روستای سهرین در بخش مرکزی شهرستان سهرین قرار دارد. شهرستان سهرین در طول جغرافیایی $36^{\circ}56'00''$ - $36^{\circ}55'00''$ درجه و عرض جغرافیایی $47^{\circ}49'00''$ - $47^{\circ}48'00''$ واقع شده است (شکل ۱). رودخانه سهرین که از کوه های دینگه و آغ داغ سرچشمه می گیرد، در جنوب این روستا جریان دارد و به رودخانه زنجان رود می پیوندد. این روستا از سطح دریا ۱۸۵۰ متر ارتفاع دارد و آب و هوای آن در فصول بهار و تابستان معتدل و در پاییز و زمستان سرد و خشک است. براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵، روستای سهرین ۲۲۴۲ نفر جمعیت داشته است. در سال

پذیرش تکنولوژی داشته و روستاییانی که شغل اصلی شان کشاورزی بوده بهتر از روستاییانی که شغل جانبی آن ها کشاورزی بوده تکنولوژی را پذیرفته اند (Monfared:1997:13).

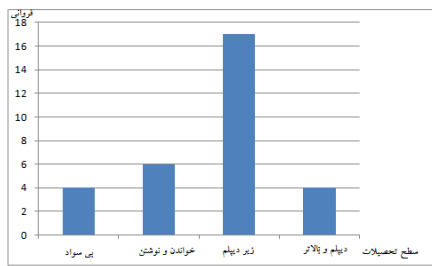
مشارکت در توسعه کشاورزی سبب مدیریت بهتر منابع طبیعی، دسترسی به منابع مالی، گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در محیط های روستایی، امنیت غذایی، و ساختارهای زیربنایی تسهیل گر می شود. پس اطلاع از ویژگی های افرادی که خود را وقف کشاورزی و زندگی روستایی می کنند، بسیار مهم است. به طور مثال جوانان طرح و نقشه از پیش تعیین شده ای برای دنبال کردن کشاورزی به عنوان یک فرصت و انتخاب شغلی ندارند و به همین دلیل باید برنامه های منسجمی جهت جلب آنان به کشاورزی اجرا شود (Stalder and Kanger:2000).

در مطالعه دیگری به بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش خدمات خصوصی ترویج در زیمباوه پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که جنسیت (مرد یا زن بودن)، ویژگی های خدمات دامپزشکی و سواد کشاورزان رابطه مستقیم با متغیر وابسته (استفاده کشاورزان از خدمات خصوصی ترویج) و سن کشاورزان نیز رابطه معکوس با آن دارد (Pamla et al., 2003, 339-358).

بانک جهانی در گزارشی به بررسی تلاش های ترویجی کشاورزی در جهان در خلال سال های ۱۹۹۰-۱۹۷۰ پرداخته است. نتایج این گزارش نشان می دهد، سیستم های ترویج دولتی در جهان به شدت با کمبود سرمایه گذاری، ضعف فناوری و عدم مشارکت بهره برداران مواجه بوده اند. گزارش های بخش کشاورزی مناطق اروپا، خاورمیانه و آفریقای شمالی توسط (Zijps(1992)، Schwartz(1992)، Saravan(2001)، Shivalinge Gowda and Saravan(2001) این نتایج را تأیید می کنند (word bank, 1990).

متغیرهای سن، تعداد فرزندان، فاصله روستای محل سکونت از شهر و رضایت از شغل کشاورزی و محیط روستا به طور معکوس بر پذیرش برنامه های ترویجی اثرگذار بوده و متغیرهای تعداد فرزندان با تحصیلات عالی، سابقه فعالیت کشاورز در تولید گندم، نوع مالکیت زمین های تحت کشت

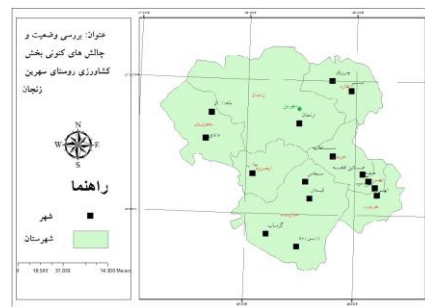
۱۳۸۵ جمعیت این روستا ۴۰۰۰ نفر گزارش شده است. درآمد بیشتر مردم از فعالیت های کشاورزی، دامپروری، باغداری و تولیدات صنایع دستی تأمین می شود. گندم، جو، بنشن و تره بار از محصولات کشاورزی و سیب و زردآلو از محصولات باغی روستا به حساب می آیند. روستای سهرین در یک ناحیه کوهستانی استقرار یافته است و بافت مسکونی متمرکزی دارد. به دلیل تأمین امنیت و سازگاری با اقلیم و سرمای سخت زمستانی، واحدهای مسکونی روستا به هم چسبیده و متمرکز ساخته شده اند. جهت گیری واحدهای مسکونی رو به جنوب در جهت استفاده بیشتر از نور آفتاب احداث شده اند. فضای معماری در روستای سهرین متأثر از نیازهای زیستی و معیشتی مردم است. کوچه های قدیمی روستا پیچ در پیچ و تنگ است و عبور از آن ها فقط با پای پیاده امکان پذیر است (Tourism site: 2002).

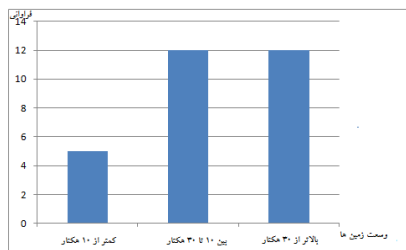
شکل ۳. وضعیت تحصیلی پاسخ گویان

ب) بررسی وضعیت تمایل کشاورزان برای گسترش سطح زیر کشت

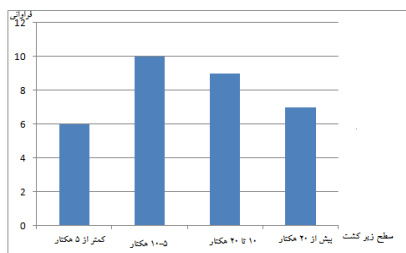
تعداد کمی از اهالی روستا کمتر از ۱۰ هکتار زمین داشته اند که نحوه توزیع آن در شکل ۴ مشخص است. از طرفی بیشتر سطح زیر کشت بین ۵ تا ۱۰ هکتار است. در شکل ۵ توزیع آن نشان داده شده است.

شکل ۱. نقشه موقعیت روستای سهرین در استان زنجان

شکل ۴. میزان وسعت زمین های کشاورزی

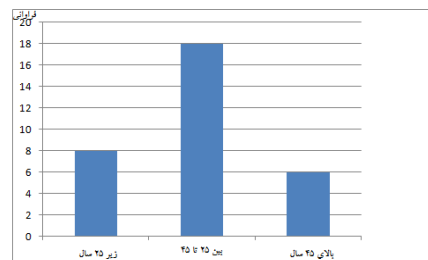
شکل ۵. سطح زیر کشت

با توجه به تفاوت سطح زیر کشت و میزان مساحت زمین، وقتی از پاسخگویان خواسته شد که علت عدم زیر کشت بردن بخشی از زمین های خود را، علی رغم نیاز مالی به آن، بیان کنند مهم ترین دلیل را کمبود آب دانستند (شکل ۶).

یافته های توصیفی تحقیق

الف) ویژگی های جامعه تحقیق

پرسشنامه بین سرپرستان خانوار که همگی مرد بودند، توزیع شد. نتایج شکل ۲ نشان می دهد که بیشتر پاسخگویان میانسال بودند و تحصیلات بیشتر آن ها بر طبق شکل ۳ زیر دیپلم بود.

شکل ۲. وضعیت سنی پاسخگویان

سیستم آبیاری سنتی بوده و آبیاری به صورت کرتی و جوی و پشته ای است هر چند که بخش قابل توجهی از زمین ها هم به صورت دیم زیر کشت می رود. سیستم شخم زنی ابتدایی است و کمباین برای برداشت محصول وجود ندارد (به جز در یکی دو مزرعه بزرگ).

ج) وضعیت به کارگیری روش های علمی و توصیه های کشاورزی

از پاسخگویان خواسته شد که چگونگی انتخاب محصول را توضیح دهند. بیشتر آن ها اعلام کردند همان کاری را می کنند گذشتگان و بزرگان و قدیمی ها در زمینه کشت و نوع محصول می کردند. بر این اساس، بیشتر آن ها به کشت گندم که محصولی قدیمی است می پردازند و این امر سبب کاهش سود تجاری آن ها شده است (شکل ۹).

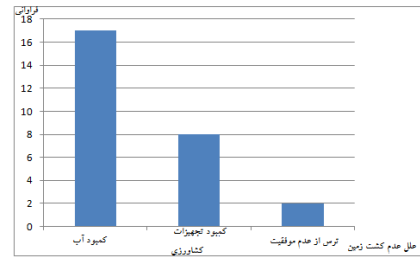
همچنین طبق شکل ۱۰ مشخص است که بیشتر پاسخگویان بذر خود را از محصول قبلی خود نگه می دارند. به همین دلیل عملکرد محصول برداشتی آن ها پایین بوده که دلیل عمده آن عدم استفاده از بذره های اصلاح شده است^۱.

در نمودار ۱۰ مشخص شده که بیشتر پاسخگویان اعلام کرده اند که از کود شیمیایی استفاده می کنند، این در حالی است که امروزه بر استفاده از تلفیقی از کودهای شیمیایی و دامی تأکید بسیاری می شود. زیرا استفاده از کود شیمیایی صرف، موجب فرسایش خاک و کاهش عملکرد در سال های بعد می شود، این مسئله تا حد زیادی در روستای سهرین مشاهده شده است.

همین تأکید بر به کارگیری روش های پیشین سبب شده که آنان طی سال های متمادی به کشت یک نوع محصول (عمدتاً گندم) اقدام کنند و این عامل باعث بروز بیماری های مربوط به گندم شده است و مشکل تا جایی پیش رفته که برخی از کشاورزان مجبور به شخم زدن زمین، قبل از برداشت شده اند.^۲

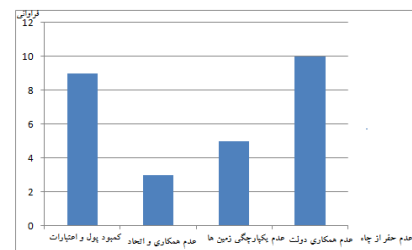
۱. پدیده ای به نام تفرق صفات وجود دارد که بر طبق آن عملکرد بذرها در نسل بعد کمتر از نسل قبل است و علت آن بروز صفات مغلوب و مضر در نسل بعد است.

۲. یکی از کشاورزان که فکر می کرد محقق از جهاد کشاورزی به روستا آمده است، تعریف می کرد که «چند سالی است که یک بیماری یا عاملی باعث شده گندم بعد از کشت به محض این که ارتفاع می گیرد، از ریشه خشک شود». وقتی از او پرسیده شد تا به حال به فکر کشت دیگری افتاده است، با نگاه تعجب آمیزی گفت که گندم غذای

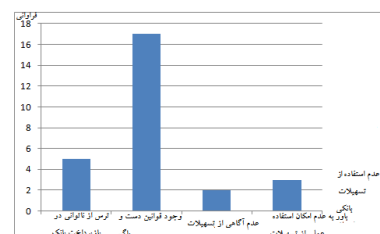
شکل ۶. علت عدم کشت بخشی از زمین ها

در ادامه از پاسخگویان خواسته شد که علت عدم حفر چاه برای استخراج آب و حل مشکل کم آبی را بیان کنند که پاسخگویان مهمترین دلیل را عدم همکاری دولت و کمبود پول و اعتبار اعلام کردند (شکل ۷).

شکل ۷. علت عدم استفاده از چاه عمیق و نیمه عمیق

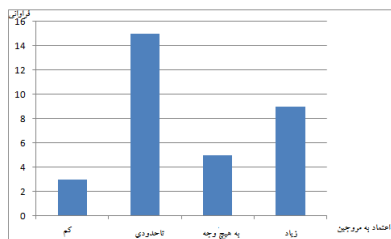
زمانی که از پاسخگویان پرسیده شد که در شرایطی که کمبود حمایت های دولتی در تأمین اعتبارات مطرح است، چرا خودشان اقدام به کسب وام و اعتبار از بانک ها (به ویژه بانک کشاورزی) نمی کنند، آن ها پاسخ دادند که وجود قوانین دست و پاگیر در اعطای وام مهم ترین دلیل در عدم تمایل آن ها به کسب وام و اعتبار از بانک ها است (شکل ۸).

شکل ۸. علت عدم استفاده از تسهیلات بانکی

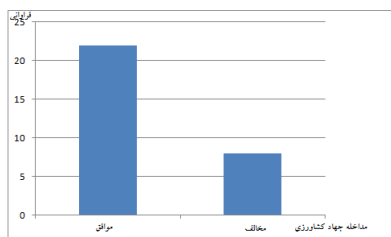
از دیگر موضوعاتی که در روستا مورد بررسی قرار گرفت، وضعیت به کارگیری ماشین آلات کشاورزی بود. متأسفانه به جز تراکتور عملاً ماشین آلات چندانی در روستا دیده نمی شود.

مسئولان جهاد کشاورزی در هنگام گذاشتن دوره آموزشی به این نکته توجه نکرده‌اند) زنبورها بعد از مدتی از سرما و گرسنگی مرده‌اند.

شکل ۱۲. اعتماد به مروجین کشاورزی

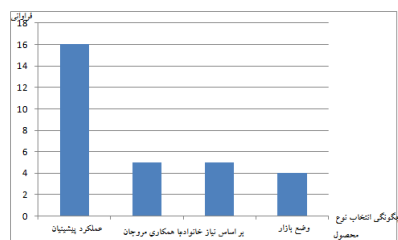
از طرفی جهاد کشاورزی تلاش کرده تا در نوع محصولات زیر کشت رفته تا حد زیادی مداخله کرده و الگوهای کشت آنان را با توجه به امکانات منطقه و نیاز جامعه تغییر دهد که شکل ۱۳ حاکی از موافقت قابل توجه کشاورزان برای این اقدامات است.

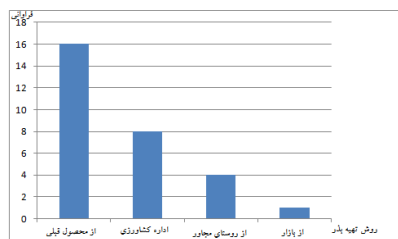
شکل ۱۳. تمایل به مداخله اداره جهاد کشاورزی در کشاورزی

با وجود برگزاری دوره‌های متعدد کشاورزی توسط اداره جهاد کشاورزی، هنوز هم بخش قابل توجهی از جامعه کشاورزان تمایل زیادی به تکیه صرف به تجربه خود و پدران‌شان داشته‌اند (شکل ۱۴). جالب این است که تعداد کمی بر نقش تجربه و علم به‌طور همزمان اعتقاد دارند. جای تعجب است که علی‌رغم همه این نکات و با وجود این‌که مشاهدات و مصاحبه محقق با مردم و مسئولان نشان از شرکت درصد بالایی از افراد جامعه در کلاس‌های ترویجی دارد، بخش قابل توجهی از پاسخگویان اعلام کرده‌اند که این روش‌ها را تاکنون آزمایش نکرده‌اند.

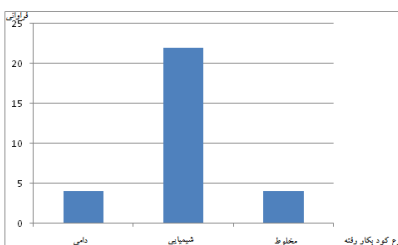
در روستای سهرین و همچنین شهر زنجان که فاصله کمی با روستای مزبور دارد، دوره‌های رسمی آموزش کشاورزی برگزار شده که اکثر آن‌ها مدرک دیپلم و کاردانی کشاورزی به شرکت‌کنندگان می‌دهند. از اهالی روستا نیز بخش قابل توجهی

شکل ۹. چگونگی کشت محصول

شکل ۱۰. روش تهیه بذر

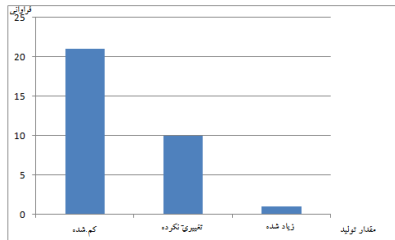
شکل ۱۱. نوع کود مورد استفاده

کشاورزی استان اقدام به فرستادن مروجین کشاورزی به روستای فوق نموده‌است. نتایج نمودار ۱۱ نشان می‌دهد که علی‌رغم تلاش مسئولان متأسفانه اعتماد چندانی به این مروجان وجود ندارد. وقتی از پاسخگویان درباره علت آن سؤال شد پاسخ دادند که «آنها از اصول کشاورزی اطلاع چندانی ندارند». این حرف با توجه به آموزش‌های مروجان صحیح است، زیرا متأسفانه بخش ترویج و آموزش کشاورزی بیشتر چگونگی تدریس و آموزش به کشاورزان را یاد می‌گیرند و درباره اصول کشاورزی اطلاع چندانی ندارند، زیرا جای این مسئله در واحدهای درسی آنان خالی است.

یکی از مثال‌هایی که روستاییان در این زمینه می‌آوردند، برنامه آموزشی پرورش زنبور عسل بوده‌است که بیشتر افراد در آن ثبت‌نام کرده و مدرک گرفته‌اند. حتی برخی از آنان نیز اقدام به پرورش کنندو نموده‌اند. با این‌همه بعد از مدتی به‌علت خشکسالی و کمبود گُل و وقوع سرما در منطقه (که از ویژگی‌های این روستا در فصل زمستان است، و متأسفانه

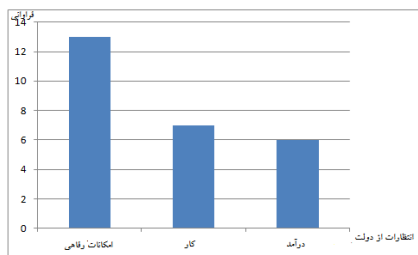
خانواده‌اش است و از قدیم هم گندم می‌کاشته. این نشان می‌دهد که کشاورز حتی به مخیله‌اش هم نیامده که می‌شود چیز دیگری کاشت.

مشخص است. به عبارتی خود پاسخگویان نیز اذعان داشته‌اند که میزان تولید رو به کاهش رفته‌است.

شکل ۱۶. وضعیت تولید نسبت به ۵ سال گذشته

در انتها نیز از پاسخگویان خواسته شد که انتظارات خویش را از دولت برای بهبود وضعیت روستای خود بیان کنند که بیشتر پاسخگویان افزایش امکانات رفاهی روستا را مهم‌ترین خواسته خود دانسته‌اند (شکل ۱۷).

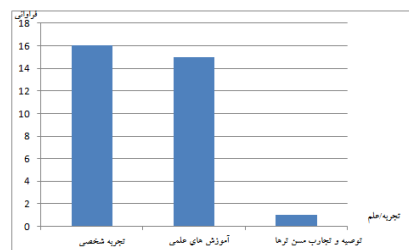

شکل ۱۷. انتظارات از دولت

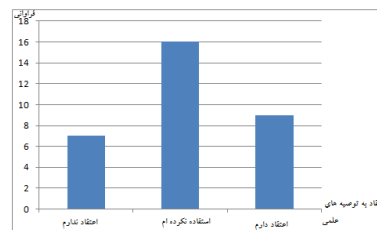
یافته‌های تحلیلی تحقیق

۱. رابطه بین مساحت زمین و تمایل به همکاری کشاورزان با مروجان کشاورزی که بر پایه اصول علمی باشد، راندمان بالاتری دارد. از طرفی اطلاعات کشاورزی علمی عمدتاً از طریق مروجان کشاورزی به کشاورزان منتقل می‌شود. لذا هر چه استفاده و عمل به توصیه‌های مروجان بیشتر باشد، استفاده از روش‌های علمی کشاورزی نیز بیشتر می‌شود. با این اوصاف تصور بر این است که کشاورزان خرده‌پا و کشاورزان بزرگ در تمایل به استفاده از روش‌های علمی (و استفاده از راهنمایی‌های مروجان) با یکدیگر تفاوت دارند. لذا به بررسی رابطه بین مساحت زمین (به‌عنوان متغیری که نشان‌دهنده بزرگی مقیاس یا

از جوانان در آن شرکت کرده و مدرک گرفته‌اند، اما با بررسی‌های محقق نکته‌ای که عجیب به نظر می‌رسد، این است که تعداد معدودی از این افراد از مدرک خود استفاده کرده و به فعالیت در بخش کشاورزی پرداخته‌اند و بخش اعظمی از آن‌ها جذب شغل‌های غیرکشاورزی شده‌اند، این مسئله با وجود این‌که پدران آن‌ها صاحب زمین زراعی بودند، غیرمعمول به نظر می‌رسد. لذا محقق با یکی از آنان که در اداره پست روستا مشغول به کار شده بود، صحبت کرد و وی در پاسخ به این‌که چرا با وجود داشتن مدرک دیپلم کشاورزی، به هیچ‌گونه فعالیت کشاورزی نپرداخته‌است، پاسخ داد: «مدرک گرفته‌ام که کار کشاورزی نکنم و گرنه همان موقع هم اگر می‌خواستم بدون مدرک می‌توانستم کشاورزی بکنم». این نشان می‌دهد که مشکل تا حدی فرهنگی است که سبب شده نگاه به فعالیت‌های کشاورزی، منفی باشد. به همین دلیل است که افراد فعال در عرصه کشاورزی روستا نیز افرادی می‌شوند که مدرک کشاورزی نداشته و طبعاً نگرش مثبتی نیز به آن ندارند.

شکل ۱۴. تمایل به استفاده از روش‌های علمی

شکل ۱۵. اعتقاد به موثر بودن روش‌های علمی

(د) وضعیت کنونی روستا

با وجود عدم استفاده از روش‌های علمی، عدم به‌کارگیری آموزش‌های ارائه‌شده و نیز عدم استفاده از اصول اولیه کشاورزی، سطح پایین مکانیزاسیون و کمی سرمایه‌گذاری در منابع آب و زیرساخت‌ها پیش‌بینی می‌شود که عملکرد محصول به تدریج رو به کاهش رود که در شکل ۱۶ این مسئله به‌وضوح

تجاری بودن محصول است) و میزان تمایل به مداخله جهاد کشاورزی همبستگی گرفته می شود.

با استفاده از ضریب فی و کرامر رابطه بین مساحت زمین و تمایل به مداخله اداره جهاد کشاورزی در تعیین الگوی کشت مورد بررسی قرار گرفت. یافته ها نشان می دهند که در سطح ۰/۰۵ رابطه معنی داری بین مساحت زمین و تمایل به مداخله جهاد کشاورزی در تعیین الگوهای کشت وجود دارد. به عبارتی زمین داران بزرگ تمایل بیشتری به مداخله جهاد کشاورزی برای تعیین نوع کشت و خرید محصولات تضمینی دارند. این مسئله ناشی از آن است که زمین داران بزرگ تمایل بیشتری به فروش محصول خود در بازار دارند، ولی زمین داران کوچک بیشتر به دنبال تأمین نیازهای غذایی خانوار خود هستند و لذا ترجیح می دهند که نوع محصول خودشان را خود تعیین کنند.

جدول ۲. رابطه بین مساحت زمین و تمایل به مداخله بخش

کشاورزی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب فی	ضریب کرامر
همکاری با مروجان	مساحت زمین	۰/۸۲	۰/۴۷

*در سطح ۰/۰۵ معنی دار است

نتایج دو جدول فوق نشان می دهد که کشاورزان بزرگ به واسطه تمایل بیشتری که به عرضه محصول خود به بازار دارند، با ادارات دولتی همکاری بیشتری می کنند. در روستای سهرین به واسطه کوچک و خرد بودن زمین ها فعالیت های کشاورزی برای عرضه به بازار محدودتر است و این خود یک چالش بزرگ برای ورود نوآوری و تحول در بخش کشاورزی منطقه است.

بحث و نتیجه گیری

در این مقاله به وضعیت کشاورزی سهرین و شهرستان زنجان پرداخته شد. روستای سهرین ویژگی های اقلیمی و خاک مناسبی برای کشاورزی دارد. در این چند سال اخیر در بخش خدماتی، آموزشی و بهداشتی پیشرفت قابل توجهی داشته است. با این همه بخش کشاورزی، همپای بخش خدمات رشد نکرده است. تحقیق فوق به بررسی این مسئله پرداخته و نشان

خردپا بودن کشاورز است) و میزان تمایل به استفاده از مروجان کشاورزی (به عنوان متغیر نشان دهنده علمی بودن کشاورزی) پرداخته می شود.

در این بخش با توجه به این که هر دو متغیر اسمی هستند، از ضریب همبستگی فی و کرامر استفاده شد. یافته ها نشان می دهند که در سطح ۰/۰۵ رابطه معنی داری بین مساحت زمین کشاورزان و تمایل آن ها به همکاری با مروجان وجود دارد. به عبارتی کشاورزان دارای زمین های بزرگ، تمایل بیشتری به استفاده از راهنمایی های مروجان کشاورزی دارند (جدول ۱).

جدول ۱. رابطه بین مساحت زمین و همکاری کشاورزان با

مروجان

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب فی	ضریب کرامر
تمایل به مداخله بخش کشاورزی	مساحت زمین	۰/۶۸	۰/۴۸

*در سطح ۰/۰۵ معنی دار است

۲. رابطه بین مساحت زمین و تمایل به مداخله اداره جهاد

کشاورزی در تعیین الگوی کشت

جهاد کشاورزی تمایل دارد که با توجه به وضعیت بازار و همچنین شرایط منطقه ای موجود برای هر منطقه الگوی کشت مشخصی تعریف کرده و کشاورزان را ترغیب کند تا بر این اساس بتوانند محصول مشخصی را کشت کنند و بدین ترتیب تحت پوشش حمایت های یکسان قرار بگیرند. در این زمینه معیشتی یا تجاری بودن کشت نیز تأثیرگذار است. به عبارتی برای کشاورزانی که کشت معیشتی دارند، اهمیت کمتری دارد که چه سیاستی برای کشت انتخاب می شود. اما برای کشاورزان تجاری به واسطه این که محصول شان باید در بازار عرضه شود شرایط بازار و حمایت های دولت اهمیت بسیاری دارد. لذا در این بخش این موضوع مورد بررسی قرار می گیرد که آیا کشاورزی تجاری و معیشتی تفاوتی در پذیرش مداخله جهاد کشاورزی با یکدیگر دارند؟ به این شکل که بین مساحت زمین (به عنوان متغیری که نشان دهنده میزان تولید و معیشتی یا

۱. در این تحقیق مساحت زمین به صورت داده های اسمی و در چهار گزینه و تمایل به همکاری با مروجان نیز در قالب سه گزینه مطرح شدند.

و کوچک بودن مزارع است که امکان تحول را در کشاورزی ایران محدود می نماید. یافته های تحقیق نشان می دهند که کشاورزان و زمین داران بزرگ تمایل بیشتری به همکاری با مروجان و جهاد کشاورزی دارند که این موضوع سبب می گردد نوآوری های کشاورزی و تحولات روز را بهتر بپذیرند و همین امر موجب می شود این کشاورزان نسبت به کشاورزان خرد تمایل بیشتری به ایجاد تغییر در الگوهای سنتی کشاورزی داشته باشند.

راهکارها

۱. مؤسسات بانکی و دولتی باید زمینه لازم برای اعطای وام را مهیا سازند. اعطای وام های خرد و اعتبارات کوچک به همراه بهره اندک و با بوروکراسی کم اداری در این زمینه می تواند موفقیت آمیز باشد؛
۲. مروجان باید بخش قابل توجهی از وقت خود را صرف تغییرات فرهنگی و حذف باورهای قدیمی و اشتباه کنند؛
۳. چون بخش کشاورزی نیازمند توسعه ماشین آلات کشاورزی است، تعاونی های مربوط باید توسعه یابند؛
۴. همکاری با کشاورزان و سوق دادن آنها به سمت خرید و فروش زمین ها و افزایش ابعاد زمین های کشاورز می تواند منجر به ورود نوآوری ها و تحولات نوین کشاورزی به این بخش باشد.

سپاسگزاری

در انتهای مقاله از مردم سهرین که در تنظیم و پُر کردن پرسشنامه همکاری لازم را به عمل آوردند، سپاسگزاری می شود.

داده است که بخش کشاورزی از مشکلات متعددی رنج می برد. متأسفانه سطح تحصیلات مردم پایین است و علی رغم تلاش مسئولان دولتی از جمله جهاد کشاورزی، نوآوری و تحول چندانی رخ نداده است. همچنین بذره های اصلاح شده به میزان اندک در روستا مصرف می شوند. آموزش های ترویجی و دوره های آموزشی علی رغم تعدد و فراوانی، تأثیرگذاری چندانی ندارند و رغبت مردم برای سرمایه گذاری در بخش زیرساخت ها به ویژه منابع آبی بسیار کم است. از جمله علل آن می توان به عدم موفقیت مروجان در نفوذ به ذهن مردم و افزایش مقبولیت حرف و سخن آنها دانست که تجربه های قبلی و آموزش های ضعیف و گاهی اشتباه تا حد زیادی موجب بی اعتمادی مردم و کشاورزان شده است.

در بخش یافته های تحقیق نشان داده شد که کشاورزان بزرگ مقیاس تمایل بیشتری به استفاده از یاری و نظر مروجان دارند. به عبارتی تمایل بیشتری به استفاده از روش های علمی در میان آنها وجود دارد. همین طور در این بخش مشخص شد که کشاورزان تجاری (کشاورزانی که زمین های بزرگ داشته و تمایل بیشتری به عرضه محصول خود به بازار دارند) تمایل بیشتری به مداخله جهاد کشاورزی در تعیین الگوی کشت و حمایت های دولتی دارند. چرا که سیاست های جهاد کشاورزی تأثیر زیادی بر فروش محصولات آنها در بازار دارد. با توجه به این دو مسئله می توان فهمید که هر چه وسعت مزارع کشاورزی بیشتر باشد روش های علمی بیشتر و سیاست های پیشنهادی جهاد کشاورزی بهتر مورد توجه قرار می گیرد. از طرفی نشان می دهد که یکی از دلایلی که کشاورزی ایران همچنان سنتی و به دور از تحولات علمی و تکنیکی است، خرد

References

- 1.Desai,v(1999), Introduction to Rural Development, translated by Reza Frouzanfar, Planning and Cooperation of Bureau of Isfahan Province
- 2.Elder, G. H. & Conger, R. D (2000). Children of the Land. Chicago, university of Chicago

press.Ertiaei.Fatemeh,Chizari.Mohammad,Mo hseni.

- 3.Ahmad(2009), Role of Relationship Characters and Economic About Participation in Agricultural Development and Extension Plan(Case Study: Kermanshah county), Journal of research economic and agricultural development on Iran, no3,

4. European Commission (2001), Farming System and Poverty: Improving farmers 'livelihood in changing world, FAO and World Bank, Rome and Washington DC
5. Karami E (1989). Agricultural Information System. Paper presented at first agricultural research-extension seminar, 27-30 November, Tehran
6. Jahannama. Fahimeh (2001), Social - Economical Factors in Accepting of Irrigation Systems, Case Study: Tehran Province (1998-2001), Agricultural economic and development, No36.
7. Koutsoris. A (2000), A systems Approach to Agricultural and Rural Development Dept. of agricultural economy and rural development, University of Aten's, Greece.
8. Monfared. N (1997), Effective Variables about Technology Acceptance in Rice Agronomy and Its Effects on Women in Fars and Mazandaran Province, M.A Thesis, Shiraz University
9. Nori. H, Amini. A (2006), Study of Relationship in Rural Development and Agricultural Development in Rral Area, Agricultural Science of Iran, no10,11
10. Nouri Zaman Abadi. Seyed Hedayatollah, Amini Faskhodi. Abbas (2008), Role of Agricultural Development in Rural Development, Case Study: Rural Region in Isfahan Province), Agricultural Science of Iran, no2,38
11. Pamla S.A.W., Wynne H.J. Ploeger H.W., and Leonard D.K (2003). Path Analysis of Subsistence Farmer's Use of Veterinary Services in Zimbabwe. Journal of preventive veterinary medicine, vol: 61, page: 339- 358.
12. Saravanan R (2001). Privatization of Agricultural Extension, Heydarabade: National Institute of Agricultural Extension Management Rajendrana. Discussio paper, 33 pages.
13. Schwartz L. 1994. The Role of the Private Sector in Agricultural Extension: Economic Analysis and Case Studies: Newyork: Cornel University, Department of Agricultural Extension, paper No: 48, 54 pages.
14. Shivalinge Gowda N.S. and Saravanan R. 2001. Attitude and Preference of Agricultural Scientists Towards Privatization of Agricultural Services, Heydarabade: National Institute of Agricultural Extension Management Rajendrana, Discussio paper, 32 pages.
15. Tabarai. Mohsen, Hasannejad. Maryam (200), Study of Effective Components on Extension Plans in Agricultural Development Process, Case Study: Wheat farmers in Mashhad County, economic and agricultural development journal, no23(1).
16. Tabaraei. Mohsen, Hasan Nejad Maryam (2010), Study of Yield and Effective Factors in Acceptance of Extension Plan in Agricultural Development Process, Case Study: Wheat farmers in Mashad County, Journal of economic and agricultural development, no1
17. Tourism Site (2002), Iran Villages (Sohrein) ,<http://www.iranchto.ir>
18. World Bank (1990). Agricultural Extension: the next step, Policy and Research paper, Washington, D. C.
19. Zijps W. 1992. From Agricultural Extension to Rural: Information Management. Paper presented at the 12th Agricultural Symposium, Washington, D.C.: World Bank, Discussio paper, 21 pages.